

היבטים לשוניים בפרשת חיי-שרה פד

דקדוקי קריאה בפרשת חיי-שרה ובהפטרה ובראשון של תולדות

כג ד גַּר-וְתוֹשֵׁב אֲנֹכִי: טעם טפחא בתיבת אֲנֹכִי

כג ה לְאמֹר לֹא: הטעם במ"ם הוא לא נסוג

כג ט בְּתוֹכְכֶם: כ"ף ראשונה בשווא נע ולא בחטף

כג יב עַם הָאָרֶץ: המילה עַם במרכא ואינה מוקפת

כג יז עליית שני

כג יח לְמִקְנֶה: הנו"ן קמוצה. בְּכֹל בָּאֵי שְׁעַר-עִירוֹ: טעם טפחא בתיבת בְּכֹל

כד ג בִּילִי: אין להשמיע את האל"ף של שם ה', יש לקרא כאילו כתוב בְּדוֹנִי

כד ו הַשֹּׁמֵר לְךָ: הטעם בשי"ן והמ"ם סגולה¹

כד ט וַיִּשְׁבַּע לֹא: טעם נסוג אחור לשי"ן, עם זאת יש געיא בב"ת למנוע הבלעת העי"ן הגרונית

כד י עליית שלישי

כד יב עַם אֲדָנִי אֲבָרְהָם: טעם טפחא בתיבת עַם

כד כא מִשְׁתָּאָה: האל"ף בצירי. לְדַעַת: ברביע²

כד כה גַּם-תָּבֹן גַּם-מִסְפּוֹא רַב עֲמָנוּ: תיבת רַב במונח

כד לג וַיִּשָּׂם: (לפי הקרי) השי"ן בפתח

כד מג וַאֲמַרְתִּי: במלרע

כד מז יִלְדָה-לֹא: העמדה קלה ביו"ד מפני הגעיה והלמ"ד אחריה בשווא נע

כד ס וַיְבָרְכוּ: הר"ש בשווא נע ולא בחטף. וַיֹּאמְרוּ לָהּ: טעם נסוג אחור ליו"ד. וַיִּירָשׁ: וא"ו החיבור מנוקדת בשווא נע, לשון עתיד

כד סז הָאֱהָלָה: ההטעמה באל"ף ולא בלמ"ד³;

וַיֹּאֲהֲבָה: העמדה קלה ביו"ד למנוע הבלעת האל"ף החטופה. וַיִּנָּחֵם: במלרע, הקורא במלעיל משבש את משמעות הכתוב

כד כז עליית רביעי

כד נג עליית חמישי

כה א עליית ששי

כה ב וְאֵת-יִקְשֹׁן: היו"ד בקמץ קטן

כה ג וַבְּנֵי דָדָן: בזקף ולא ברביע

כה ד וַחֲנָדָד: הוא"ו פתוחה

כה ח וַיֹּאסֹף: במלעיל וכן הדבר בכל המקרא כולו כאשר הכוונה לעניין מיתה

¹ המטעים את המ"ם משנה משמעות

² קורן ואחרים הטעימו בזקף גדול ואין להגרר אחריהם. יש עדות מנוסח כתר ארם צובא על הרביע.

³ הסימון הכפול של הפשטא מוכיח שהטעם באל"ף. והחומשים וה"תיקונים-קלקולים" שמחקו את הפשטא באל"ף ושמו געיא במקומה זייפו.

כה יא וַיְבָרֶךְ: במלעיל וכן הדבר בכל המקרא כולו

כה יג וּמִבְּשָׁם: שי"ן שמאלית

כה טז מפטיר

הפטרת חיי שרה מלכים א א א-לא:

ב וַיֹּאמְרוּ לוֹ: טעם נסוג אחור ליר"ד. לֹאֲדַנִּי: האל"ף כלל אינה נשמעת

ז וַיַּעֲזְרוּ: העי"ן בשווא נח. אֲדַנֶּיהָ: הנו"ן בחירק חסר והי"ד אחריה דגושה ובקמץ

יא וַאֲדַנִּינוּ: האל"ף נשמעת בחטף פתח

יד וּמִלֵּאתִי: מלרע הטעם בת"ו

כה יחֵי הַמֶּלֶךְ אֲדַנֶּיהוּ: טעם טפחא בתיבת יחֵי

ראשון של תולדות:

כה כא וַיַּעֲתָר: העי"ן בשווא נח. וַיַּעֲתָר לוֹ: הטעם בעי"ן

כה כב וַיִּתְרַצְצוּ: צד"י ראשונה בשווא נע ולא בחטף

כה כב וַתֵּלֶךְ לְדֶרֶשׁ אֶת-יְיָ: טעם טפחא בתיבת וַתֵּלֶךְ

כה כג שני במנחת שבת

וּלְאֵם מְלֵאָם: בשתי התיבות הלמ"ד בשווא נח ויש להקפיד על הפרדתן

כה כז שלישי במנחת שבת

כה ל הִלְעִיטֵנִי: הלמ"ד בשווא נח

כה לב וּלְמָה זָה לִי: טעם טפחא בתיבת לִי בלבד, אין לצרף לה את המילה 'זה' כאילו כתוב: וּלְמָה זָה-לִי

כה לג הַשְּׂבֵעָה לִי: טעם נסוג אחור לשי"ן. וַיִּשְׂבַּע לוֹ: הטעם לא נסוג

כה לד וַיֵּאכַל וַיִּשְׂתֶּה וַיִּקַּם וַיֵּלֶךְ: הראשון והשלישי במלעיל, השני והאחרון במלרע, וַיִּקַּם קמץ קטן בקו"ף

כה נג וַאֲבָרְכֶךָ: הר"ש בשווא נע וכ"ף סופית דגושה,

כו ד וְהִתְבָּרַכּוּ: הר"ש בשווא נע

כו ה מְצוֹתֵי חֲקוֹתַי וְתוֹרָתִי:

רבים הקוראים המשתבשים בסיום הקריאה וקוראים כאילו טעם טפחא בתיבת 'חקותי'

צדקת הצדיק. וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה. במדרש רבה (נח:א) כתיב 'וַיִּדַע ה' יְמֵי תְּמִימָם (תהלים לו, יח) וגו' כשם שהם תמימים כך שנותם תמימים וכו', כהדא עגלתא תמימה – (עגל תמים). ע"כ. ושמעתי מרבניו הקדוש [מאיביצא] זצוקללה"ה שפירש כהדא עגלתא' ולא כעגל, אלא כדבר עגול שאין לו ראש וסוף שהכל שוין, כך שנותם, וכמו שאמרו בת מאה כבת עשרים לחטא. ומסיק במדרש: מה צריך לומר 'שני חיי שרה' באחרונה, לומר לך שחביב חייהם של צדיקים לפני המקום בעוה"ז ולעוה"ב. ע"כ. יש להבין למה נרמז זה בשרה ולא באברהם, כיון שזה נאמר על כל הצדיקים שחביב חייהם בעוה"ז ולעוה"ב. אך הענין מה שאמרו 'שנותם תמימים', הוא כיון שנמנו כל השנים אף שנות הילדות שלא היה בהן דעת, מזה מבואר ששנותיהם תמימים.

והנה באברהם אבינו כתיב 'וְהִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וְהָיָה תָמִים (בראשית יז, א) "שע"י המילה נשלם ששנותיו תמימים. והיינו שאז נתברר מה שנאמר 'לֵךְ טַל יִלְדְתִיךָ (תהלים קי, א), מה טל זה פורח וכו', מה הטל הזה סימן ברכה וכו', וכמו שאמרו בבראשית רבה (לט, ח) והיינו שאף ימי הילדות קודם שהכיר את בוראו ג"כ סימן ברכה, שיהא נהורא דנפיק מגו חשוכא. וכן שרה אף שלא נאמר בה 'וְהָיָה תָמִים', אבל כבר אמרו (ע"ז כז.) דאשה כמאן דמהילא דמיא.

ונכתב רק בשרה שני ימיה, להורות ששנותיה תמימים, לפי מה שאמרו (קהלת רבה ז:מ): אָדָם אֶחָד מֵאַלְפֵי מִצְאָתַי (קהלת ז, כח) 'זה אברהם', וְאִשָּׁה בְּכָל אֵלֶּה לֹא מִצְאָתִי זו שרה. והמכוון, שהיו עוד צדיקים כאברהם שבא לתקן פגם של אדם הראשון, וכמו שאמרו (בר"ר יד ו) הרי אני בורא את האדם תחילה, שאם יקלקל, יבוא אברהם ויתקן תחתיו. ע"ש, וזה שאמרו 'אדם אחד מאלפי מצאתי' כאברהם שיבוא לתקן פגם אדם הראשון, וכמו שאמרו בב"ר (נו:ז) אין דור שאין בו כאברהם וכו', אבל אשה כשרה שתיקנה פגם חוה לא נמצא, וזה שנאמר 'אשה בכל אלה לא מצאתי', ומשום הכי נחשב בפרשה מיוחדת מיתתה ושני חייה, להורות ששנותיה תמימים, מה שלא נמצא בשום אשה וכמו שאמרו בזוה"ק. ונכפל בה באחרונה 'שני חיי שרה', שחביב שנותיהם של צדיקים לפני השי"ת בעוה"ז ולעוה"ב. אך זה יתכן דוקא באשה שאינה בת תורה, ונשארים חייה כמו שהם לעוה"ב והם חביב לפני הית"ש משא"כ בצדיקים דאיתא (ברכות סד) ת"ח אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב שנאמר 'וְלֹכֵן מִחֵיל אֵל חֵיל (תהלים פד, ח). ופירש"י: מישיבה לישיבה ממדרש למדרש. וא"כ יתוסף להם חיים גם בעוה"ב, ולכן לא יתכן לרמז בהם לכפול לשון שני חייהם שחביב לפני המקום לעוה"ב שהרי יתוסף להם חיים ושנים. ורק באשה שנשארים החיים כמספרם לעוה"ב יתכן לרמז שחביב שנותם לעוה"ב וזה נרמז במה שנכפל שני חיי שרה, ואשה אחרת כְּשָׂרָה לא היה שתיקנה פגם חוה וכמו שאמרנו, ומשום הכי נרמז דוקא בשרה.

בן לאשרי. וְהָיָה חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעֵים שָׁנָה שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה. דקדקו המפרשים על כפל תיבות 'חיי שרה'. ויש לומר דמרמז שהיה לה שני מיני חיות, דעד היותה בת צ', חיתה חיי צער בנע ונד ולקחתה לפרעה ואבימלך והיותה חשוכת בנים, ואחר עשותה הסגולה דנתינת הגר שפחתה לאברהם לאשה, באמרה 'אוּלֵי אֲבִנָּה מִמֶּנָּה (בראשית טו, ב), שוב נולד לה צער חדש דכתיב 'וְתִקַּל גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ (פס' ד). אבל בהיותה בת צ' דאז נולד יצחק, התחילו חיי עונג שלה שהיו שנים ככל צ' שנה הראשונים. והנה תיבת 'ויהיו' גימטריה ל"ז, והכי פירושו ל"ז שנים האחרונים מחיי שרה, הן היו עיקר החיות שלה. אלא שעם הצ' שנה הראשונים, עלו לסך הכל קכ"ז. נמצא דשני מיני חיים היו לשרה, בראשונה צ' של צער, ובסוף ל"ז של נחת רוח. ואולי נוכל להמתיק בזה דברי המדרש (בראשית רבה נח:א) שהסמיך לפסוק זה את הפסוק 'וְיִדְעַה' יְמֵי תָמִים (תהלים לו, יח), דהל"ז שנה שחיתה אחר שנולד יצחק היו בהירים כ'מים' ואע"פ שהיתה מקודם צ' שנה שהיו בצער וחושך כלילה, אעפ"כ לא תחשוב שצערה היה רק מחמת שאין לה בנים, אלא 'וְנִחַלְתֶּם לְעוֹלָם תְּהִיָּה', שכל עבודת הצדיקים היא להדריך בני אדם בדרך השי"ת ועל זה היה צערה גדול, דהרי אדם אינו חי לעולם, וכשיסתלקו היא ובעלה אברהם מהעולם בלי בנים מי ידריך את אנשי העולם בדרכי השי"ת בפרט צדיק גמור כיצחק שהוא יעשה החשבון לעתיד לבוא, כמבואר בשבת (פט:ו) אמר לו הקב"ה לאברהם 'בניך חטאו, ומשיב ימחו על קידוש השם' וכן יעקב, אבל יצחק מקבלם על עצמו ועיד"ז ניצולים כל בני ישראל, והיתה יודעת זה ברוח הקודש, על כן נתאותה מאד להעמידו, וזה 'וְנִחַלְתֶּם לְעוֹלָם תְּהִיָּה', דדאגת הצדיקים הוא שנחלת ירושתם להדריך בני אדם לעבודת ה' ימשיך לעולם

הרב אליעזר פולאיס נר"ו גַּר וְתוֹשֵׁב אֲנֹכִי עִמָּכֶם, כתב רש"י ז"ל בשם המדרש אם תרצו אהי גר ואם לא תושב אני ואטלנה מן הדין, וצ"ע דהא לעיל י"ג כתב דלא זכה בה עדיין, והיינו

כדכתיב לזרעך אתן את הארץ הזאת (יב, ז), ושמא י"ל משום דכתיב נמי לך לעיל י"ג ט"ו, הלכך אמרינן לך לקבורה ולזרעך לנחלה, דאל"כ סתרי קראי דכתוב אחד אומר לזרעך ומשמע לא לך, וכתוב אחד אומר לך, וע"כ לך לקבורה לבד, ולזרעך לנחלה. והנה בחזו"א יו"ד סי' ס' סוס"ק ז' כתב ע"פ דברי הנ"י דגוף הארץ ניתנה לאברהם ופירות לאחר שיכבשו, ולפ"ז י"ל דכונת הכתוב לך ולזרעך, גוף לך ופירות לזרעך, אבל זה אינו טעם להתיר לו הקבורה שהרי מפסידים משימוש הקרקע שהוא הפירות, וע"כ צ"ל לך לקבורה. **א"ה.** הזמן אינו עומד לי לבדוק את דברי החזון איש והנימוקי יוסף במקורם.

פניני תרגום יונתן על פי מה קצב עפרון את מחיר הקרקע בארבע מאות שקל כסף? בגמ' (ב"מ פז.) מובא הסיפור של רכישת המערה מעפרון כדוגמא לכך שרשעים אומרים הרבה ואפילו מעט אינם עושים. דבתחילה אמר עפרון לאברהם: "ארץ ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה היא", כלומר שלא רצה ליטול ממנו כסף כלל עבור המערה. ולבסוף כתיב: "וישמע אברהם אל עפרון, וישקל אברהם לעפרון את הכסף אשר דבר באזני בני חת, ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר". שלא הסכים עפרון לקבל אלא שקלים גדולים, שמשקלם רב, כמשמעות "עובר לסוחר", שקלים שמקבלים אותם בכל מקום בתור שקלים, והרי יש מקומות שהשקלים שם גדולים.

כלומר שלמעשה שילם אברהם יותר משוויה של הקרקע שהלא היה צריך לשלם כפי ערך הכסף באותו מקום ושילם בשקלים העוברים גם במקומות היקרים. וכמ"ש"כ הרמב"ן ע"ד חז"ל אלו: "וכדברי רבותינו (ב"מ פז.) עפרון קצב דמים כרצונו ביוקר גדול ואברהם בנדבת לבו שמע ועשה כרצונו והגדיל".

בת"י משמע לכאן לא כך: רבונן קבל מני ארע דטימין דילה ארבע מאה סלעין דכסף, בינא ובינך מה הוא ויתן מיתנך קבר: ואדוני קבל ממני ארץ ששווי שלה ארבע מאות סלעי כסף, ביני ובינך מה הוא, ואת מתך קבור⁴

בת"י משמע ששווי הקרקע היה ארבע מאות שקל כסף, וכן משמע מאונקלוס שכתב: "ארבעא שניא ארבע מאה סלעין דכסף". וביאר הרמב"ן: "אולי רצה לומר שהיו דמיה קצובים כן במקום ההוא כי כן המנהג ברוב הארצות להיות מחיר שדה קצוב לפי מדתו".

ולדבריהם משמע שאברהם שילם בדיוק את שוויה של הקרקע, ויש לידע אם דבריהם עולים בקנה אחד עם מה שדרשו בגמ' הנ"ל שנתן לו שקלים קנטרנים ששוים יותר מארבע מאות שקל כסף או שזה מחלוקת הפשט והדרש⁴.

וידועים דברי הגר"א (הובא בקול אליהו) שכתב לבאר את דברי אונקלוס מנא ליה שאכן כך היה שוויה של הקרקע. על פי מה דאיתא בגמ' (כתובות יז.) כנתינתה של תורה בששים רבוא, כך נטילתה של תורה (כשמת בעל תורה צריכים להיות בהספדו) בששים רבוא, ואם כן הוצרכו להיות בהספדה ששים רבוא. וגודל השטח שיכול להכיל סכום כזה הוא ח' כורים (כדאמרו סוכה ז. גברא באמתא יתיב, ושש מאות אלף אמה על אמה עולים לח' כורים⁵) ובהכרח שכך היה גודל השדה, והנה השווי של בית כור הוא חמישים שקל כסף כדאמרו (ערכין כה.) המקדיש בית כור נפדה בחמישים שקל כסף. וא"כ שמונה כורים הוא ארבע מאות שקל כסף בדיוק.

⁴ ואולי כוונת הגמ' שעפרון מתחילה אמר לתת לאברהם את המערה במתנה ולבסוף שקל על זה ארבע מאות שקל כסף, ולא זו בלבד אלא שקלים היוצאים בהוצאה בכל מקום שהיו שווים מעט יותר (ולא כהבנת הרמב"ן בגמ' שהיו שווים הרבה יותר). **א"ה.** אני מתקשה להבין את כוונת הכותב.

⁵ הבסיס למדה זו, 'בית סאה'. במקרא כתוב כְּבֵית סֹאתַיִם זָרַע (מלכים א', יח, לב) לציון מדת קרקע שזורעם בה סאתים שעורים. ולפי חז"ל זה גודל חצר המשכן 100X50 אמות. בית סאה הוא 2500 50X50 אמות מרובעות. בית כור 7500 אמות מרובעות ובית 8 כורים – 600000 אמות מרובעות.

א"ה: דְּבַרֵי פִי חֶכֶם חָזַן (קדולת י, יב). ויש להעיר. התורה קבעה למקדיש שדהו זרע חֹמֶר שְׁעָרִים בְּחַמְשֵׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף (ויקרא כז, טז). כלומר תוקף ההקדש לחמשים שנה והתורה קבעה סכום אחיד לפדיון. אבל אין זה אומר שכך היה שווה שדה עפרון!

ביאור נוסף לסכום אותו קצב עפרון, מובא ברמב"ן: "ועל דרך הפשט ארץ ארבע מאות שקל כסף" שקנה אותה בכך עפרון או אבותיו הקדמונים".

א"ה: בפשוטו של מקרא עפרון לא הציע לאברהם לתת לו בחינם. אברהם כינס את בני חת (כלומר מועצה שלהם) לעניין קבורת שרה. הם אמרו משהו מעין 'אין בעיה, תשובה לא מעשית. אברהם שידע שעפרון משתתף בכינוס הזה פנה אליהם שיפנו לעפרון בכוונה ברורה שהוא קורא לעפרון. גם עפרון הבין כך. ואמר לאברהם שהוא מסכים. אברהם רצה שהמחיר יקבע עוד לפני הקבורה ביקש הצעת מחיר במלים נְתַתִּי כֶּסֶף חֲשֹׁדָה קַח מִמֶּנִּי. עפרון נקב במחיר במלים אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה הָיָא. אברהם שמע כלומר קיבל את הצעת המחיר, ושקל את הכסף. התורה שבעל פה דורשת את תוספת המלים עֲבַר לְסַחֵר שִׁשִּׁילֶם מַחִיר מוֹפְרָא.

אתון דאורייתא. ויאמר אברהם אל עבדו וגו' שים נא ידך תחת ירכי. ופירש"י: לפי שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה, כגון ספר תורה או תפילין, והמילה היתה מצוה ראשונה לו ובאה לו על ידי צער והיתה חביבה עליו ונטלה, ע"כ. והנה בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן יא) כתב דמצות מילה מקיים האדם תמיד במה שהוא נימול. וז"ל: עיקר מצוותנו אינו העשייה והיינו המעשה מילה, אלא שהמילה חתומה בבשרו, שאל"כ דוד המלך ע"ה שהיה מצטער כשנכנס למרחץ וראה עצמו ערום בלא מצוה נזכר על המילה⁶, ואם לא היה מצות המילה אלא העשייה, למה שמח עליה יותר מזרוע וכל גופו שקיים בהם מצות בכל עת שתפילין מונחין בראשו וציצית בבגדו, עכ"ל⁷. כתוב הגר"י ענגיל (שו"ת בן פורת סימן ב' אות ד') וז"ל: מה שהביא משו"ת ר"ח א"ז דמצות מילה לא המעשה המצוה, רק שיהיה נימול, וכו' מביא ראיה לזה מהך דדוד דכיון שנזכר במילה שבבשרו נתיישבה דעתו אין השו"ת מהר"ח א"ז בידו, וממה שהשביע אברהם את אליעזר בברית מילה דהוא כמו אינקוטי חפצא, שהנשבע צריך ליטול בידו חפץ של מצוה וכלשון רש"י בחומש, מוכח ג"כ דהמילה תמיד חפץ של מצוה. ועיינו עוד במדרש (אגדת בראשית פי"ז) וז"ל: וְשִׁמְרָתֶם אֶת בְּרִיתִי (שמות יט, ה) זו ברית מילה, וכן שנה ר' אליעזר ושמרתם את בריתו זו ברית מילה, ור' עקיבא אומר זו שבת, לכך נאמר 'אם לא בְּרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה (ירמיהו לג, כח). ע"כ. והכוונה דר' אליעזר ס"ל ד'ברית' סתם קאי אמילה, וראיתו י"ל דהיא מקרא ד'אם לא בריתו יומם ולילה', וכדאיתא בילקוט ירמ"י עה"כ הנ"ל 'אם לא בריתו יומם ולילה' צא וראה איזו ברית שנוהג ביום ובלילה הוי אומר זו מילה. וכן בנדרים (לא: ולב). מפרש להאי קרא אמילה ור' עקיבא ס"ל ד'ברית' סתם הוא שבת, ומייתי ראיה

⁶ תלמוד בבלי מסכת מנחות מג ב ובשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר: אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה! וכיון שנזכר במילה שבבשרו נתיישבה דעתו.

⁷ ובסימן קפ"ג כתב וז"ל: פשיטא דבשעה שאינו עוסק במצוה אלא מקיימה שבכך לא יפטור מכל המצות, ומילה תוכיח שכל ישראל יש עליהם מצות מילה ודוד אמר עליה מזמור כשנכנס לבית המרחץ וכו', אלמא שזהו קיום מצות כמצות תפילין שבראש וציצית שבבגדו, ואעפ"כ חייבין בכל המצות, עכ"ל. וע' בבית הלוי (ח"ב סימן מ"ז), ופרי יצחק (ח"ב סימן ל') שג"כ כתבו יסוד זה. וע' בצפנת פענח (במכתבו בשדי חמד מלואים לקונטרס מציעה) שכתב, דבמצות מילה ישנם ג' דינים: 1. מעשה המילה, וזה רק על האב. ואם מל את בנו ואח"כ משך בנו ערלתו, אע"ג דהוא ערל, מ"מ ליכא עוד חיוב על האב יותר מן ישראל אחר. 2. שיהא נימול, דמצות מילה הוא מקיים כל זמן שהוא מהול, וזה המצוה שהבן בעצמו מצווה. 3. שלא יהיה ערל. ויש חילוקים להלכה בזה, דאם נולד מהול יש בו ב' פרטים שהוא מהול ושאינו ערל אבל חסר אצלו מעשה המילה, ולכן חייב בהטפת דם ברית. ואם נימול כדין אלא שאח"כ משך ערלתו הרי היה אצלו מעשה המילה אבל אינו נימול עוד, ולכמה דעות הוא גם ערל. ואם נולד בב' ערלות ומלו רק אחת מהן נתקיים בו מעשה מילה והוא גם מהול אלא שעדיין הוא ערל. וגבי עבד יש מצות למול ומצוה שלא יהיה ערל אך לא שיהיה מהול.

מקרא ד'אם לא בריתי יומם ולילה' דס"ל דקאי אשבת. וסברת פלוגתתם נראה, דר' עקיבא ס"ל דרך מעשה המילה היא המצוה, ומעשה המילה בזמנה כמצותה הרי הוא רק ביום, ולרבנן דראב"ש גם שלא בזמנה היא רק ביום, ולכן אי אפשר לפרש קרא ד'בריתי יומם ולילה' אמילה ואילו ר' אליעזר ס"ל דמצויאות המילה היא המצוה, והמצויאות הרי הוא ביום ובלילה שהרי הוא נמול תמיד, ולכן שפיר מתפרש ליה אמילה, ולכן לית ליה לר' אליעזר הא דר' עקיבא, כיון דליכא לדידי ראייה מקרא ד'אם לא בריתי יומם ולילה' דלדידיה האי קרא גופיה מתפרש שפיר אמילה.

כד יב חזון איש. **וַיֵּאֱלֹהִי אֲדֹנָי אַבְרָהָם הַקְּרָה נָא לְפָנָי.**

תפילת עבד אברהם. אגרת מבעל חזון איש בעניין תפילה.

עצה כללית שוה לכל נפש אני יודע, הרי מצויאות הבורא יתברך מתמדת בכל מצויאות הנבראים וזה סוד העולם— הנעלם מאלה הנהדפים בזרם החיים הגשמיים — מנויה וגמורה כי ביד האדם להכין לבו לשמים וכל שמרבה לצאת מהשקר ולצייר בלבו ציור אמיתי כי אמנם ניתן להאדם להתקשר במחשבתו עם עילת כל העילות וקרוב ד' לכל קוראיו, וזה נחת רוח ליוצרו, אשר כמובן הוא כולו סוד ואין בכח שכל אנושי לציירו ציור אמיתי, אבל אמנם כנור תלוי בלב כל אנוש ונהנה הוא מנעימת זמירותיה, ומה נפלא הדבר כי ביכולת האדם להשיח דאגותיו לפני אדון עולם ית' כאשר הוא משיח לרעהו, והמקום ב"ה מכנהו ילד שעשועים ותפלה בעת צרה שהאדם נצטוו עליה, היא לו לעזר ותרופה מתמדת משמחת לבו מאירת עינים. (קובץ אגרות ח"ב ב')

כד כב זרע שמשון. **וַיְהִי כִּאֲשֶׁר פָּלוּ הַגְּמִלִים לְשָׂתוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ נָזֶם זָהָב בְּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי צְמִידִים עַל יְדָיָה עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם.** וברש"י פירש שהנזם זהב רמז למחצית השקל שהיה בקע משקלו, ושני צמידים רמז לשני לוחות שיוזכו בהם ישראל זרעו של יצחק. ותמה על דבריו ביפה תואר, דמה צורך לאליעזר לרמוז כאן על ענין מחצית השקל. ויש לפרש שאליעזר רצה לרמוז לרבקה, שאם תינשא ליצחק תהיה לה הזכות של העשרת הדברות שעתידים להינתן לישראל בזכות יצחק, שבמידת יצחק ניתנה התורה, וכדקדוק הלשון בחז"ל 'ששמעו ישראל מפי הגבורה', וזה מדת יצחק מדת הגבורה. וגם ניתנה באש שזה רומז למדת הגבורה, וגם השופר היה של אילו של יצחק. וכדי שלא תאמר רבקה דמה תועלת בנתינת העשרת דיברות אם אחר כך יקלקלו בני ישראל מעלתם על ידי שיחטאו בעגל, או תתפחד פן לא יהיה לישראל תקנה, הואיל שהתורה ניתנה במדת הגבורה והדין, משום כך רמז לה הנזם שהיה משקלו בקע, כמו המחצית השקל דכתיב ביה 'בְּקַע לְגִלְגָּלֶת (שמות לח, כו)'. ולכן הוציא הנזם ולקח אותו בידו, שבכך רמז לה שאף אם יחטאו ישראל בעגל, מכל מקום יתכפר להם בחן ונזם (שמות לה, כב) הרומז למחצית השקל⁸ שבא לכפר על ישראל. ובדוקא לא הניח את הנזם על אפה של רבקה כמו שעשה בצמידים, לפי שלא היה מוכרח שישראל יתנו מחצית, כי יתכן שלא יחטאו ישראל ולא יצטרכו למחצית השקל. אמנם כשסיפר הדברים חזר ואמר 'זאשים הנזם על אפה', כי לא רצה להגיד להם סוד זה. וזהו הטעם שהוכרח רש"י לפרש 'נזם זהב בקע משקלו' שהוא רמז למחצית השקל, כי רש"י בא לתרץ מדוע לא הניח הנזם על אפה אלא החזיק בידו⁹, ומדוע כשסיפר להם כן אמר 'זאשים הנזם על אפה'.

⁸ א"ה. מקרא זה נאמר על נדבת המשכן, איני יודע איך מתקשר למחצית השקל.
⁹ א"ה. אם החזיק בידו, איך ראה לבן את הנזם ואת הצמידים? וַיְהִי כִּרְאֵת אֶת הַנְּזָם.

כד נ הרב חיים גריינימן ז"ל. וינען לבן ובתואל ויאמר מיי יצא הדבר לא נוכל דבר אליך רע או טוב כתב רש"י דלא נוכל למאן בדבר הזה, לא על ידי תשובת דבר רע ולא על ידי תשובת דבר הגון, לפי שניכר שמה' יצא הדבר לפי דבריך שזימנה לך.

והנה אף שנגזר על האדם ארבעים יום קודם יצירת הולד¹⁰ בת פלוני לפלוני, ולכאור' גזירה היא וא"א למאן בדבר ולשנות את השידוך המיועד לו, מ"מ בפשיעה אפשר לאדם להפסיד את בת זוגו שנגזרה לו משמים, והדבר מוכח מהא דקידושין תופסין בחייבי לאוין, והרי לא יתכן שנגזר עליו ע"י הבת קול שישא אשה האסורה לו שהיא חייבי לאוין דהרי לעולם יש בחירה ביד האדם, אלא ש"מ שאפשר לאדם לפשוע ולהפסיד את בת זוגו המיועדת לו ויקח אשה אחרת. א"ה. אינו פשוט כלל. נכנסנו לשאלת הידיעה והבחירה ראה רמב"ם הלכות תשובה ה' שט"א תאמר, והלא הקב"ה יודע כל מה שיהיה קודם שיהיה, ידע שזה צדיק או רשע או לא ידע, אם ידע שהוא יהיה צדיק, אי אפשר שלא יהיה צדיק, ואם תאמר שידע שיהיה צדיק ואפשר שיהיה רשע, הרי לא ידע הדבר על בוריו:

דעה שתשובת שאלה זו ארבה מארץ מדה ורחבה מני ים (אויב יא, ט), וכמה עיקרים גדולים וחררים רמים תלויים בה, אבל צריך אתה לידע ולחבין בדבר זה שאני אומר:

כבר ביארנו בפרק שני מהלכות יסודי התורה, שהקב"ה אינו יודע בדעה שהיא חוץ ממנו, כבני אדם שהן זדעתם שנים, אלא הוא, יתברך שמו, זדעתו אחד. ואין דעתו של אדם יכולה להשיג דבר זה על בוריו. וכשם שאין כוח באדם להשיג ולמצוא אמיתת הבורא, שנאמר "כי לא יראני האדם נחו (שמות לג, כ)", כך אין כוח באדם להשיג ולמצוא דעתו של בורא. הוא שהנביא אומר "כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם יי (ישעיהו נה, ח)", וכיון שכן הוא אין בנו כוח לידע היאך ידע הקב"ה כל הברואים ומעשיהם:

ע"י שם השגת הראב"ד. ומכל מקום אין זה מהנמנע שבאותה שעה הוכרו שהבן הזה ישא ממזרת או כל אשה האסורה עליו. גם בניגוד לרצון התורה.

כה לב העברי. וינעו וימת אברהם בשיבה טובה זקן ושבע ויאסף אל עמיו. מה שכופל ואומר זיאסף אל עמיו אחר שכבר אמר זינעו וימת, אינו מובן. אלא להודיע כי לא כשאר אדם אשר יש לו עכובים עידן ועידנין עד אשר בא אל מנוחתו בשלום, ולכן תקנו שבעה ימי אבילות, ושלושים וי"ב חודש עד יעבור זמן, ולפעמים בנים שאינם הגונים מעכבים אותו לבוא אל מנוחתו. לא כן אצל אברהם, אחרי כי זלבני הפילגשים אשר לאברהם... וישלחם... מעל בעודנו חי וגו'. ווא"כ אין להם שייכות עם אברהם, ורק נשארו יצחק וישמעאל, וישמעאל עשה תשובה, לכן זינעו כפי הרמב"ן דמיתת צדיקים היא רק גויעה, וכן אין אדם מת וחצי תאוותו בידו, לא כן אברהם זקן ושבע, דקיבל כל משאלות לבו, כי השביע נפשו בימיו, וכמו שאמרו חז"ל (בר' פ' ס"ב): "הקב"ה מראה לצדיקים מתן שכרן שהוא עתיד ליתן להם לעוה"ב ונפשם שבעה והם ישנים ע"כ" זזה ויאסף אל עמיו, דתיכף ומיד בא למקומו בעוה"ב.

הפטרת חיי-שרה

הרב גור-אריה צור נר"ו. הפטרה לפרשת חיי שרה בעניין הקשר שבין הפטרה לפרשה.

כבר התבאר כי הפטרות תוקנו על ידי חז"ל כדי להיות כעין תחליף לפרשה כאשר לא ניתן היה לקרוא בתורה בצבור, משום גזירות היוונים. ומאז תוקנו

¹⁰ לשון נקיה לשעת הביאה המולידה שממנה מתחילים ארבעים ימי יצירת הוולד.

לא זזו ממקומן, גם לאחר חלוף הגזירות. ובשל כך נבחרו הפטרות שיש בהן כדי להזכיר את ענייני הפרשה. ואשר על כן יש לעיין בהקשר ההפטרות לפרשה. והנראה לפשוטו של מקרא, הקשר בין ההפטרות והפרשה הוא תחילת הפסוק הראשון בהפטרות: תחילת ספר מלכים וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַיָּמִים. ומזכיר בזה את אשר נאמר באברהם בפרשתנו: [וכד, א] וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַיָּמִים.

ובשימת לב, לא יהיה זה הקשר היחיד (עדיף ונכון: היחיד) לפרשה. אלא כעין כותרת לשלל עניינים, שבין אברהם אבינו לדוד המלך: שכן ההפטרות היא מעין המשך לפעלו של אברהם אבינו, שהוא אבי האומה, והוא הראשון בשבעת הרועים שעמדו לישראל, ודוד המלך הוא השביעי לרועים הנאמנים. ובשניהם התבררה תוקפה של מלכות, כשבאברהם נאמר בפרשתנו [וכג, ו] נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכְנוּ, והוא עניין של מלכות, ובדוד המלך נאמר: [בסוף ההפטרות] יְחִי אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעֹלָם. וכן מצינו בפרשתנו שאברהם מעמיד המשך לדורותיו הוא יצחק אבינו וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַיָּמִים וַיְהִי בְרָךְ אֶת-אַבְרָהָם בְּכָל (כד, א) וכפירוש רש"י בפסוק זה: בְּכָל עוֹלָה בְּגִימְטְרִיא בּוֹ, ומאחר שהיה לו בּוֹ, היה צריך להשיאו אשה. וכן בהפטרותנו דוד המלך מעמיד המשך למלכותו הוא שלמה המלך: [ל] מִי כִּפְאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי וְגו' מִי שְׁלֹמֹה בְנִךְ וַיִּמְלֵךְ אַחֲרַי וְהוּא יֹשֵׁב עַל כִּסְאִי תַחְתָּי.

ולעומקו של מקרא יֵאָמֵר כי בשניהם, באברהם ובדוד נאמרו כיסויים, שיש לגלותם, כי עניין אחד להם. באברהם אומר הקב"ה **הַמְּכַסֶּה** אֲנִי מְאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה, והיינו שגילה לו את דרכיו. ומהפיכת סדום נתגלגל הדבר שיצא דוד מרות המואביה.

ובדוד נאמר וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַיָּמִים וַיְכַסְּהוּ בְּבִגְדֵים וְלֹא יָחַם לוֹ. על דרך הפשט יהיו בגדיו בגדים המחממים כפשוטו. אך לעומקו של מקרא יבואר שהוא כדרך שנאמר ביצחק (בראשית כו-כו) וַיִּרַח אֶת רִיחַ בְּגָדָיו, וכדדרש ר' זירא [סנהדרין לז]. אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו, שכיסוהו לדוד המלך בבגדים הם הבוגדים המבקשים ליקח ממנו המלוכה, ומתוך התגברות על בוגדיו צמחה מלכות שלמה, ומלך המשיח שנאמר בו "וַיִּחְרִיחוּ בִירְאֵת חַי' (ישעיהו יא, א)".

ועוד לעניין כיסוי ומעטה, התשובה והגאולה בהפטרות

וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַיָּמִים וַיְכַסְּהוּ בְּבִגְדֵים וְלֹא יָחַם לוֹ מִפְּרֵשׁ רִשׁוֹ וְלֹא יָחַם לוֹ: אמרו רבותינו (ברכות סב ב): כל המבזה בגדים, אינו נהנה מהם לסוף, לפי שקרע את כנף המעיל לשאול. ומדרש אגדה: אמר רב שמואל בר נחמני: כשראה דוד את המלאך עומד בירושלים וחרבו בידו, נצטנן דמו מיראתו. ומובא בפרקי דרבי אליעזר בפרק מג: רבי אבהו אומר: תדע לך כח התשובה, מדוד מלך ישראל, שנשבע הקדוש ברוך הוא לאבות הראשונים להרבות את זרעם ככוכבי השמים אשר לא יספר מרב (בראשית לב, ג), ובא דוד למנות מספרם, אמר ליה הקדוש ברוך הוא: דוד, אני נשבעתי לאבותם להרבות את זרעם ואתה באת לבטל את דברי – בשבילך נתנה הצאן למאכל, ובשלהש שעות נפלו מישראל שבעים אלף איש, שנאמר: "ויפל מישראל שבעים אלף איש" (דברי הימים א, כא, יד).

רבי שמעון אומר: לא נפל מישראל אלא אבישי בן צרויה, שהיה שקול במעשיו הטובים כשבעים אלף איש; "אנשים" לא נאמר כאן, אלא: איש.

ושמע דוד וקרע את בגדיו ולבש שק ואפר ונפל על פניו ארצה לפני ארון ברית ה' והיה מבקש תשובתו מלפני הקדוש ברוך הוא ואמר: רבונו של עולם, אני הוא שחטאתי, העבר נא חטאתי ונתרצית תשובתו.

וְאָמַר לְמַלְאָךְ הַמְשַׁחִית: הֲרַף יְדֶיךָ, שְׁנַאֲמֹר: "וַיֹּאמֶר לְמַלְאָךְ הַמְשַׁחִית בְּעַם רַב לָךְ" (שם שם, טו) וּמָהוּ "רַב לָךְ"? אָמַר לוֹ: אָדָם רַב נֶפֶל מִיִּשְׂרָאֵל. וּמָה עָשָׂה הַמַּלְאָךְ? לָקַח חֲרָבוֹ וְקִנְחָה בְטֵלִיתוֹ שֶׁל דָּוִד.

וְרָאָה דָּוִד חֲרָבוֹ שֶׁל מַלְאָךְ וְהָיָה מִרְתַּת בְּכָל אֵיבָרָיו עַד יוֹם מוֹתוֹ, שְׁנַאֲמֹר: וְלֹא יָכַל דָּוִד לָלֶכֶת לְפָנָיו לְדַרְשׁ אֱלֹהִים כִּי נִבְעַת מִפְּנֵי חֲרַב מַלְאָךְ יי (דברי הימים א, כא, ל) "

וּדְרָשִׁינוּ סְמוּכִים, כְּתִיב בְּסוֹף שְׁמוּאֵל וַיִּשְׁלַח יְדֹוּ הַמַּלְאָךְ | וַיִּשְׁלַח לְשַׁחֵתָהּ וַיִּנְחַם יְהוָה אֶל-הַרְעָה וַיֹּאמֶר לְמַלְאָךְ הַמְשַׁחִית בְּעַם רַב עֲתָה הֲרַף יְדֶיךָ וּגּו' וְכְתִיב "וְלֹא-יָכַל דָּוִד לָלֶכֶת לְפָנָיו לְדַרְשׁ אֱלֹהִים כִּי נִבְעַת מִפְּנֵי חֲרַב מַלְאָךְ ה'" וְאֹמַר הַפְּרָקִי דר"א: וְנִתְרַצִּית תְּשׁוּבָתוֹ. וּמָה כְּתִיב בְּסִמוּךְ לוֹ, וְהַמַּלְאָךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיִּכְסְחוּ בְּבָגְדִים וְלֹא יָחַס לוֹ.

וְנִתְגַּלְגַּל מִכָּאֵן הַמַּלְכָּת שְׁלֵמָה וְהוּא הַכְּנָה לְמֶלֶךְ מִשִּׁיחַ בֶּן דָּוִד לְעֵתִיד לְבֹא בְעַת הַגִּיעַ הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלִימָה. וְהִרִי כִסּוֹת הַתְּשׁוּבָה וְהַגְּאוּלָּה.

נִמְצְאוּ לְמוֹדִים כַּח הַכִּסּוּי שֶׁל הַתְּשׁוּבָה כְּדִכְתִּיב (תהלים לב,א') לְדָוִד מִשְׁכִּיל, אֲשֶׁרֵי נִשְׁוִי פֶשַׁע כְּסוּי חֶטְאָה. וּפִירֵשׁ רַש"י שֵׁם: אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁהִקְב"ה נוֹשֵׂא פֶשַׁע וּמְכַסֶּה חַטָּאוֹ. וְאֹמְרוֹ חֲזו"ל (ירושלמי תענית א,א), אֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֵלָא בַתְּשׁוּבָה" וְכֵתֵב הַרְמַב"ם (הלכות תשובה פ"ז ה"ה), וְכִבְר הַבְּטִיחָה תּוֹרָה שְׁסוּף יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בְּסוֹף גְּלוּתוֹ וּמִיָּד הוּ נִגְאָלִין.

וְלֹאֹר כֵּל הַנִּל יֵשׁ לוֹמַר כִּי אֹר הַתְּשׁוּבָה וְהַגְּאוּלָּה כֵּה חֲזַק שֵׁישׁ לְכִסּוֹתוֹ בְּמַעֲטָה וְכִסּוֹת שֶׁל הַצְּפִיָּה לְגְאוּלָּה. וּבִזָּה יִתְבָּאֵר חִיבּוֹר הַהַפְטָרָה לְפִרְשֵׁתָנוּ, בֵּה מְבֹאֲרִים ג' הַכִּסּוּיִים שֶׁל אֲמוֹנָה יִרְאָה וְאֵהֵבֵת ה', כֵּהֵכְנָה לְגִילּוֹי הַכִּסּוֹת שֶׁל הַתְּשׁוּבָה וְהַגְּאוּלָּה.

תָּן לְחֶכְמְךָ וַיִּחְכַּם-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע ונשמר באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45>

מאמרנו מופיע ונשמר באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים

בכתובת: info@maanelashon.org

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ☺